

A szétrombolt Mátyás-szobor regénye

Irta Lestyán Sándor

Hunyadi Mátyás ünnepi esztendejében, a nagy király szobrának felállítása előtti napokban, életrekel egy regény, a szétrombolt Mátyás-szobor regénye. Hőse az igazságos király és az igazságtalan sors, mely ama Ferenczy Istvánnak jutott osztályrészül, aki magát az első magyar szobrászművésznek nevezte. Ott állok a ház udvarán, ahol a regény lejátsszódott: Országház-utca 14. Kétemeletes, szürkére vakolt épület. A falában emléktábla hirdeti, hogy e falak között küzdelmes életet élt Ferenczy István, egykor Canova és Thorwaldsen tanítványa. Néma, csendes az udvar. Felnézek az ablakokra. Valamelyik ablak mögött, a fehérre meszelt szobában egy íróasztal állt, ott írta 1839 november elsején a ház lakója a levelet öccsének, mely tudatja, örvendően tudatja: barátai azon dolgoznak, hogy „egy társaság alapuljon, amely nagyobbemű munkának megrendelését vállalja magára, az egyiket meghatározva, mint p. o. Mátyás király státtuját“. Néhány nap múlva nyilvánosságra is jut Nyáry Pál proklamációja: „Fel-szólítás a honi szobrászat ügyében.“ A minden szépért és jóért hevülő pestvármegyei főjegyző ezt írja benne: „egyetlen szobrászunk, a nagy Thorwaldsen s még nagyobb Canova tanítványa Ferenczy István, majd két éve munka nélkül; azon takarékménnyiségből, melyet mint munkái bérét, külföldről hozza honába, tetemes költséggel Budán felállított műterme s képzőintézete majdnem üresen — s Columbként művészi lelke művészi sugalata után indulva, leirhatatlan fáradtsággal keresett s feltalált márványbányája használatlan hever“. A proklamáció így végződik: „Adjunk a művésznek művészhez illő nagyszerű munkát.“ Nyáry Pál köré jeles férfiak csoportosulnak. Elsősorban a vármegye, mely csak nemrég adott állandó közsinházat Pesten a nemzetnek. Földváry Gábor és Simoncsics János, a két alispán, Fáy András, a fabulák mes-

tere és a bankalapító, Pólya József, az önfeláldozó „kolera-doktor“, Ráday Gedeon, Szemere Pál, Kubinyi Ferenc társaságot alapítanak a honi szobrászat ügyében. 1839 novemberében alakulnak meg és 1840 januárjában már megindítják az országos gyűjtést Ferenczy első munkájára, Hunyadi Mátyás fehér márványból készitendő szobrára.

A regény olyan szépen indul, mint egy tündörmese! Ferenczy István ekkor már tizenöt esztendeje dolgozik itthon, ahol az egykori rimaszombati lakatosmester, részöntő és óras nagyhirre vergődött fiát (ki iskolai elvégzése után maga is atyja legénye volt egy ideig) olyan hozsannával fogadta az ország, amilyen csak a kivételeseknek jut osztályrészül. Tizenötévi szakadatlan ünneplés és elismerés után azonban éppen akkor támadnak körülötte irigvek és ellenségek, mikor főművének, a Mátyás-szobornak kezdene élni. Már nem az a körülrajongott, dédelgetett valaki, aki hazatérésekor Sándor gróf budai palotájába beköltözött. Már saját háza, műterme, öntődéje van, sőt szőleje Főthon (ahol Vörösmarty a Fóthi dalt elszavalta, de ellenségei is vannak! A baráti kör lelkesen küzd érte és a Mátyás szoborért, ám az ellenzék sem tétlen és a Lakatos-utcában Csiga-vendéglő törzsasztala tehetetlen. Elkeseredetten panaszkodik öccséhez irt levelében Ferenczy István: „Művészi észrevételek helyett a művész személye támadtatott meg, méltatlan, alaptalan véleményekkel, sőt rágalmakkal.“ De nem csügged. Tudja, érzi, hogy művész sorsa a szenvedés. Eppen száz esztendővel ezelőtt, 1840 március 15-én, a Nyáry Pál-féle társaság második nagygyűlésén bemutatják és elfogadják a Mátyás-émlék rajztervezetét. Ma már tudjuk, hogy végzetes volt minden hang, mely ellene szólt. Ma

már tudjuk, hogy az értékekben amugy is tulszegény magyar szobrászművészet mit vesztett, milyen nagy kincset vesztett el ebben a tragikusan legyilkolt műben. Az utókor elfogulatlan bírálói igazságot szolgáltatottak Ferenczy Istvánnak, de mit ér ez, amikor a regény oly gyászos fordulatot vett hirtelen!

A mű első tervezetének rajzát 1840 július 19-én leközzölte a Honművész, Lehnhardt metszetében. Százezer ezüst forintra rugott a költségvetés. Az ércebeöntött király (tizenhat láb magas) lóháton ül. (Az egész szobor, talpazattal együtt negyvenkét láb magas. Egy bécsi láb harmincegy és fél centiméter). A talpazat oldalain a domborművek fehér márványból készülnek, 45—50 alakkal. Az előhomlokzatból vasajtó földalatti kamrába vezet. A kamrában, domborművekkel körülvéve Mátyás mellszobra áll. Ferenczy maga írja: „Kiváltkép figyelembe van véve, hogy kivülről, a talpazaton, mint hős, törvény-szolgáltató, tudományok s művészetek barátja jelenjék meg: ezek mind oly dolgok, melyek Istenség szikrájának jelei, belől pedig, a teremben, ugy mint ember, mégpedig h sors sulyos keze alatt szenvedő ember tünjék előnkbe.“ A Nagypiacon (ma Erzsébet-ter) akarta a művész szobrát felállítani. Mások akarták, ő ellenezte, a várbeli Szt. György-teret. Az nem lehet, hogy „ő ott álljon ünnepélyes triumphussal, hol a testvérenek vére folyt!“

Nem állhatott sem itt, sem ott. A Honművészben megjelent rajz nyomán megindul a kemény bírálat. Bírálat? Csupa támadás. Főleg azt kifogásolják, hogy Mátyás öltözeke nem magyar viselet. (Ez Nyáry Pálék részéről is felmerült, de Ferenczy megnyugtatta baráti körét, hogy a királyt „istenítő“ ruhába akarta öltöztetni.) A hírlapi hajsza egyre nagyobb méreteket ölt s a

szobor-ügy népszerűlten lesz az egész országban. A gyűjtőiveken az első esztendő végéig 8598 forint és 39 arany folyik be. Hol van ez a százezer forinttól? Ferenczy kölcsönt vesz fel, hogy dolgozhasson. József nádornál is segítségért, támogatásért kopogtat. Az ellenzék a Pesten letelepedett olasz Casagrande és a müncheni Widmann szobrászoktól kér Mátyás-émlékmű tervet. A baráti kör kitart, de az izgalmak, meghurcoltatások aláássák Ferenczy egészségét. 1842-ben, a szoborbizottság ülésén, fáradtan, betegesen, megtörve beleegyeznek, hogy Mátyás királyt magyar ruhába öltözteti. Csak azért, hogy a szobor megvalósulhasson. Erről így ír: „Utoljára, szinte elkeseredéssel, mivel én ellenzém, elővettek a vármegye termébe egy képet s elhatározzák, hogy ugy legyen és én mint rabszolgá állék közöttük.“

Csakugyan az: rabszolga. Nagy műve rabszolgája. Sorsa is rabszolgasors lesz. Ugyan-ebben az évben másodsorú küldik szét Nyáry Pálék a gyűjtőiveket, de alig jön be pár forint. Nincs pénz. Ferenczy újabb adósságokat csinál. Még a házában lakik, de a ház már majdnem a hitelezőké. Apró munkákat vállal. A kenyérért. Érzy, tudja, hogy csak országos, vagy királyi hozzájárulással mentheti meg az ügyet. Levelez, kilincsel, instanciázik. Elmegy Bécsig. Vár és még mindig remél. Idegrendszerre összeroppan. A gyöttrő kétségek egyre jobban kinozzák. Lassan peregnék a hónapok, az évek és nem történik semmi, nincs segítség! 1845-ben végleg abbahagyja a részletmunkákat. Nincs pénze anyagra. S ami a legtragikusabb: már dolgozni sem tud. Nem is akar. 1846 elején elhatározza, hogy bucsut mond Pestnek, mely olyan mostohán bánít vele. Hazamegy Rimaszombatra, rokonaihoz. Házát eladja, hogy adósságait ki tudja fizetni. Az udvaron, a műteremben, az öntődében ott állnak művei. Márvány, érc, kő, gipsz. Nemcsak a

Megnyílt

az

ANGOL PARK

és az

ALPESI FALU

Mátyás-émlék darabjai, portrék, allegorikus szobrok is. A Muzeumban akarja elhelyezni valamennyit. Nem viheti magával a sok száz mázsánvi munkát Rimaszombatra. De a Muzeum nem akarja befogadni Ferenczy vésőjének remekeit. A ház új gazdája sürgeti a kihurcolkodást, valósággal az utcára rakja a művészt. És akkor megjelenik a két jóságos, öreg nagynéni, Maris és Susi, szekereket fogadnak, csomagolnak, tizenhat iga viszi a holmi egy részét a szülői házhoz. A többi ottmarad. Kirakva az udvarra, a szabad ég alá. A Mátyás-émlék minden részlete, a kamrába szánt márvány mellszobrot és két ércbeöntött domborművet kivéve. (Ezek ma muzeumban!)

... Augusztus 28 volt, 1846-ban. Későnyári, már-már őszi nap. Az égen szürke fellegek, hajnalban csendes eső szemerkélt, mintha az elmulást hirdette volna bánatosan. És megtörtént a gyászos rombolás. Ferenczy István ott állt az udvaron, szobrai között, ott állt a művész, az immár magyar ruhába öltöztetett király utolsó gipszmintája mellett, micsoda lelkierővel, szívének mennyi fájdalomával, lelkének mennyi sóhajával, szemének mennyi könnyével — azt csak ő tudná megmondani. Azt csak ő érezhette akkor és az utókor érezheti ma... Saját szavait idézzük egy leveléből: „*mindent kiraktunk az udvarba, Museum formába, mindent, a Mátyás lovagmintát, Kőlcseyt, Pásztorleányt, az első művet, Eurydicet az utolsót, számtalan büsztöket, oroszlanokat s magam pedig az udvar közepibe, ekként a Dagrotipista levette az egészet egyszerre, az épületet minden bennelevőkkel. Ez egy igen szép kép, majd minden téglá megolvasható. Ekkor ismét neki kezdünk a rombolásnak és egy óra múlva ismét levehalom olyan, mint szénagyűjtéskor Petrenczéket raknak, csupa ember- vagy állat-testrészekből összerakva.*“

... Másnap átköltözött a Fortuna vendégfogadóba. Onnan vidékre ment barátaihoz. Még visszajött Pestre, hogy vésőit a Dunába dobja. Aztán hazament Rimaszombatra, hogy meghasonlott lélekkel álmodozzon a Mátyás-szoborról és tiz esztendővel később, Isten kegyéből, csendesen elaludjon. A köznép Muzsa Pestának csufolta. Volt ebben valami néphitszerű, hiszen születése pillanatától kezdve el volt jegyezve a Muzsákkal.